

1 Ostale skupine podataka su: opći podaci, podaci o adresi, podaci o muzejskim zbirka, podaci o dokumentacijskim zbirka, podaci o prostorima kojima muzej raspolaže, podaci o restauratorskoj i/ili preparatorskoj radionici, podaci o muzejskoj knjižnici.

2 Naizgled jednostavan problem određivanja broja muzeja u Hrvatskoj otežavaju neki specifični primjeri zbog sukoba pravnih i stručnih kriterija. Neki muzeji samostalne su ustanove, neki su u sastavu većih cjelina, poput pučkih učilišta, tvrtki (npr. Muzej prehrane "Podravka", HT muzej...), udruženja (npr. Lovčki muzej) ili institucija koje ne djeluju u kulturi (npr. Muzej Psihijatrijske bolnice Vrapče, Kriminalistički muzej). Specifični primjeri su Dubrovački muzeji koji se sastoje od šest specijaliziranih muzeja, ali su jedna pravna osoba; Muzeji Hrvatskog zagorja koji se sastoje od četiri specijalizirana muzeja, ali pravno su jedna ustanova s jednim ravnateljem i četiri voditelja; Centar za zaštitu kulturne baštine otoka Hvara koji se sastoji od sedam raznorodnih zbirki lociranih na sedam različitih mjesta te Fundacija Meštrović. Pravno gledano, kod spomenutih primjera riječ je o jednoj ustanovi, ali sa stručnog stanovišta npr. Muzej Staro selo u Kumrovcu i Galerija Antuna Augustinčića posve su različite vrste muzeja sa stručnjacima posve različitih profila. Kod potonjih primjera uvazavali smo pravni kriterij.

Određen broj muzeja ima dislocirane zbirke ili područne jedinice, no one se nisu posebno brojile, iako se u bazi podataka vode kao zaseban zapis.

Stanoviti muzeji ili ne posjeduju odgovarajući prostor za djelovanje ili nemaju stručnu osobu koja bi se brinula za građu (najčešće oboje), pa je njihov status muzeja upitan. Stoga je 2001. Registar podijeljen na A-Registar, koji obuhvaća muzeje koji zadovoljavaju uvjete koje propisuje Zakon o muzejima, i B-Registar u kojemu su muzeji, tj. ustanove koje ne zadovoljavaju sve potrebne uvjete za registraciju, ali posjeduju muzejsku građu i muzejsku dokumentaciju.

3 http://www.dzs.hr/Hrv/2001/9-2-1_1h2001.htm

4. U Priopćenjima je ukupan broj zaposlenih, dok MDC vodi evidenciju samo o stručnim djelatnicima, a ne o ukupnom broju zaposlenih u muzejima.

5 http://www.dzs.hr/Hrv/2001/9-2-1_1h2001.htm

MUZEALCI U BROJKAMA

(ZASTUPLJENOST PREMA SPOLU U HRVATSKIM MUZEJIMA)

MARKITA FRANULIĆ - Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb

Muzejski dokumentacijski centar (MDC) vodi bazu podataka o hrvatskim muzejima — Registar muzeja, galerija i zbirki, koja se sastoji od nekoliko skupina podataka, među kojima je i ona o stručnim djelatnicima muzeja.¹ Ti se podaci ažuriraju svake godine, u najvećoj mjeri, na temelju anketnog upitnika, ali i na druge načine: podacima iz izvješća muzeja, različitih dopisa, saznanjima s terenskih istraživanja.

Podaci koje predstavljamo u ovom tekstu podaci su iz Registra za 2000. godinu. Na anketni upitnik 2000. godine odgovorilo je 77 posto ustanova, pa su i podaci koje ovdje predstavljamo, manje-više u tolikom postotku ažurni. Manje-više zato što ima slučajeva da muzej odgovori na anketni upitnik, ali nisu uvijek potpuno ažurirane sve skupine podataka. No, bez obzira na to što ne možemo govoriti o stopostotnoj točnosti kad je o brojkama riječ, podaci iz Registra jasno i točno ocrtavaju opće tendencije u muzejskoj djelatnosti u Hrvatskoj.

Pojam muzejski stručni djelatnik odnosi se na sve one muzejske djelatnike koje spominje Zakon o muzejima iz 1998. godine (čl. 36. - čl. 43.) kao osobe koje obavljaju stručne poslove u muzejima. Tom smo popisu dodali još zvanje crtača koji, iako malobrojni, obavljaju specifičan stručni rad koji se ni po stručnoj spremi, ni po vrsti posla ne može svrstati u neko od zvanja koja spominje zakon.

O muzejskim stručnim djelatnicima prikupljamo ove podatke: ime i prezime djelatnika, stručna sprema, zvanje stečeno školovanjem, stručno zvanje, znanstveni stupanj, godina rođenja, godina polaganja stručnog ispita i e-mail adresa pojedinog djelatnika. U skupini općih podataka o muzeju, kao i onima o zbirka, vode se još podaci o ravnatelju ili voditelju ustanove, te o kustosu-voditelju zbirke.

U bazi podataka nemamo kategoriju podataka o spolu djelatnika, niti u uobičajenim godišnjim analizama koje radimo na temelju podataka iz Registra provodimo analizu prema zastupljenosti spolova u muzejima. Iako je zastupljenost prema spolovima u pojedinim djelatnostima uobičajen podatak koji statističari obrađuju i prezentiraju u svojim dokumentima, ovo je prva takva analiza na temelju podataka kojima raspolažemo.

U 149 hrvatskih muzejskih ustanova (muzeja, galerija i zbirki)² u 2000. godini radila su 724 muzejska stručna djelatnika: 303 muškarca i 421 žena. U postocima taj odnos iznosi 42:58 posto u korist žena.

U Priopćenju Državnog zavoda za statistiku³ broj zaposlenih u pravnim osobama u Hrvatskoj u prosincu 2000. godine bio je 1.014.166 osoba. Prema Nacionalnoj klasifikaciji zvanja, muzejska djelatnost pripada kategoriji "ostalih društvenih, socijalnih i osobnih uslužnih djelatnosti", potkategoriji "rekreacijske, kulturne i sportske djelatnosti", u kojima je u prosincu 2000. bilo zaposleno 15.957 djelatnika (1,57 posto od ukupnog broja zaposlenih), od čega 7.588 žena (47,5 posto od ukupno zaposlenih u toj djelatnosti). Stručne muzejske djelatnice u tom broju sudjeluju sa 5,5 posto⁴.

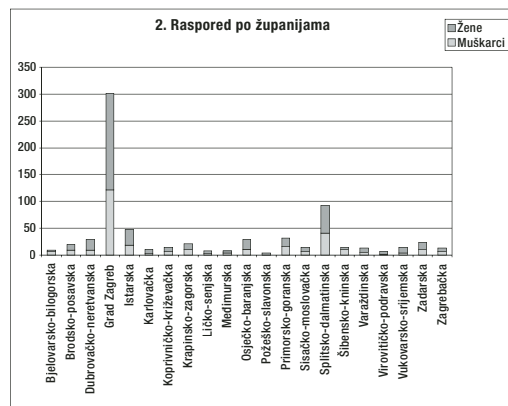
U muzejima je, dakle, broj zaposlenih stručnjakinja za 10-ak posto veći od broja žena zaposlenih u čitavoj potkategoriji djelatnosti.

Zastupljenost žena u uslužnim djelatnostima u Hrvatskoj otprilike je podjednaka sa zastupljenošću muškaraca. Usporedbe radi dat ćemo primjere zastupljenosti žena u nekim drugim djelatnostima: poljoprivreda, lov i šumarstvo — 26,4 posto; prerađivačka industrija — 41,1 posto; građevinarstvo — 13 posto; trgovina 51,5 posto; obrazovanje 74 posto; prijevoz, skladištenje i veze — 28,7 posto; zdravstvena zaštita i socijalna skrb — 78 posto.

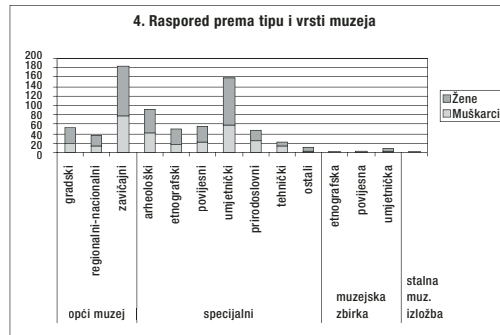
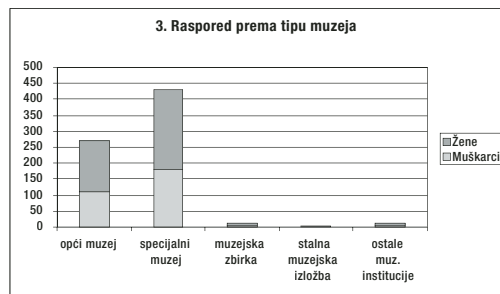
Prema podacima Državnog zavoda za statistiku,⁵ od ukupnog broja zaposlenih u prosincu 2000. žena je bilo 45,3 posto.

Prema statističkim podacima Ujedinjenih naroda *The World's Women 1995 — Trends and Statistics*, u Hrvatskoj

je 1995. u poljoprivredi radilo 13 posto zaposlenih, industriji 29 posto, uslužnim djelatnostima 58 posto od ukupnog broja zaposlenih žena; u Sloveniji te brojke iznose 4 posto, 40 posto i 56 posto; u Nizozemskoj 2 posto, 8 posto i 90 posto; u Češkoj 9 posto, 37 posto i 55 posto; a u Jugoslaviji 29 posto, 27 posto i 43 posto.⁶ Uočljivo je da što je zemlja razvijenija, veći broj žena radi u uslužnim djelatnostima, a u većini zemalja postotak žena zaposlenih u uslužnim djelatnostima u odnosu prema ukupnom broju zaposlenih žena veći je od postotka muškaraca zaposlenih u uslužnim djelatnostima u odnosu prema ukupnom broju zaposlenih muškaraca.

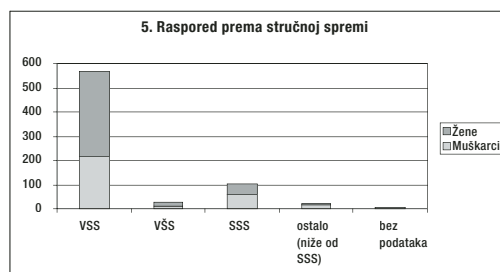

U načelu je odnos zastupljenosti prema spolovima koji postoji u cjelini muzejske zajednice prisutan i u manjim administrativnim cjelinama. On se izrazitije očituje u cjelinama s većim brojem stručnjaka, jednostavno zbog većeg uzorka. U gradu Zagrebu, na primjer, u kojemu je u 2000. godini u 30 muzeja radio 301 stručni djelatnik (42 posto od ukupnog broja stručnih djelatnika u Hrvatskoj) omjer između muškaraca i žena je 40 : 60 posto. Sličan omjer postoji u Ličko-senjskoj županiji (3 muzeja s 8 stručnjaka) i Istarskoj županiji (13 muzeja sa 47 stručnjaka), općenito u onima u kojima je broj žena veći od broja muškaraca. Na županijskoj razini prisutna je velika razlika u broju muzeja, a samim time i u broju stručnih djelatnika. Nakon grada Zagreba druga po broju muzeja i stručnih djelatnika je Splitsko-dalmatinska županija, u kojoj su u 20 muzeja radila 93 stručnjaka (56 posto žena). U nekim županijama broj muškaraca višestruko je veći od broja žena: u Šibensko-kninskoj županiji četverostruko je više muškaraca, a u Bjelovarsko-bilogorskoj dvostruko. U Koprivničko-križevačkoj, Primorsko-goranskoj i Međimurskoj županiji stručnjaci i stručnjakinje podjednako su zastupljeni, iako su u Primorsko-goranskoj županiji raspoređeni na 9 muzeja, a u Međimurskoj županiji svi su u jednome.

Omjer 42 posto muškaraca prema 58 posto žena prisutan u ukupnom broju muzejskih stručnih djelatnika ponavlja se kod specijalnih muzeja i muzejskih zbirki kad je o tipu muzeja riječ, a isti omjer imamo i kod tipa opći muzej / vrsta-zavičajni. Kod općih muzeja taj omjer neznatno odstupa, a iznosi 41 : 59 posto u korist žena.

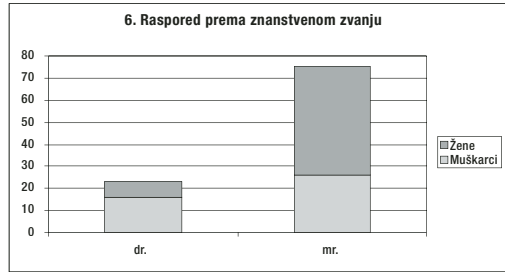
Možemo, dakle, ustvrditi da je omjer prisutan kod ukupnog broja stručnjaka prisutan i kod većine pojedinih tipova i vrsta muzeja. Većom zastupljenošću žena (63 posto) od prosječne izdvajaju se specijalni-umjetnički muzeji, dok je u prirodoslovnim i tehničkim muzejima (očekivano) veći broj muškaraca. U prirodoslovnim muzejima i zbirkama radi 53 posto muškaraca, a u tehničkim 62 posto od ukupnog broja stručnih djelatnika.

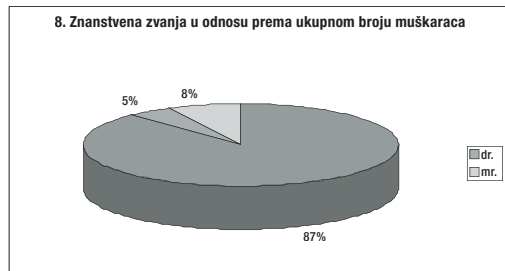
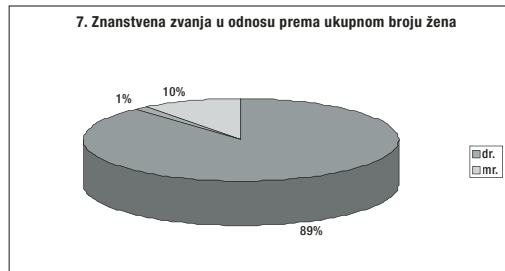
Kad je o stručnoj spremi riječ, prevladava broj žena s visokom spremom (žene: 62 posto, muškarci 38 posto), što znači da je postotak zastupljenosti žena prema ovom kriteriju veći od ukupnog postotka zastupljenosti žena za 4 posto. Muškarci sa srednjom stručnom spremom brojniji su od žena (55 posto), kao i muškarci s nižom spremom od srednje (71 posto). Razlog tome je činjenica koju možemo uočiti u rasporedu prema stručnim

6 <http://www.focusintl.com/statr5a4.htm> (Izvor podataka: Bureau International du Travail UN-a). Iako se odnose na 1995. godinu, podaci su dani kao pokazatelji trenda.

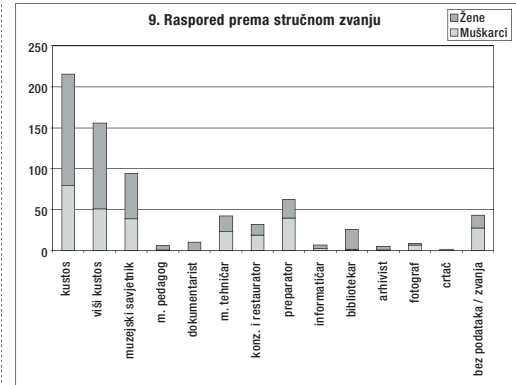
zvanjima: muškarci su mnogo brojniji (62 posto) u "tehničkim" muzejskim zvanjima (muzejski tehničar, preparator, fotograf).

Od ukupnog broja muškaraca s visokom stručnom spremom 7 posto njih ima doktorat znanosti, a kod žena to je 2 posto. Magisterij znanosti ima 12 posto visokoobrazovanih muzejskih djelatnica i 11 posto visokoobrazovanih djelatnika. U odnosu prema ukupnom broju, 13 posto muškaraca i 11 posto žena ima znanstveno zvanje.

To je, uz ravnateljstvo, jedino područje, osobito kad je o doktoratima riječ, na kojemu su, u muzejskoj zajednici, muškarci brojniji od žena. Do sada nismo radili istraživanja i nemamo egzaktnih usporednih podataka, ali vođenjem Registra uočila sam da je posljednjih godina sve veći broj žena s magisterijem, pa će za nekoliko godina biti zanimljivo usporediti kretanja na ovom području. Također bi bilo zanimljivo istražiti razloge takvog stanja i usporediti podatke iz drugih djelatnosti, no to je predmet posebnog istraživačkog projekta.

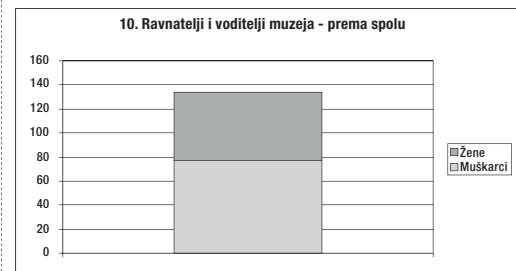

Kod najbrojnijih stručnih zvanja kustosa, višeg kustosa i muzejskog savjetnika (ukupno 455 stručnih djelatnika) prisutan je gotovo jednak omjer među spolovima kao kod visoke stručne spreme: 63 posto je žena, 37 posto muškaraca. Nešto veće odstupanje vidljivo je kod zvanja viši kustos gdje su žene zastupljene sa 67 posto. Iako nismo radili analizu prema godini rođenja, pretpostavljam da je razlog tome generacijski, tj. da je u određenom razdoblju u muzejima zaposlen mnogo veći broj žena od muškaraca, te su one posljednjih godina ostvarile zvanje višeg kustosa.

Relativno novo zvanje muzejskog pedagoga, regulirano Zakonom o muzejima iz 1998. godine, još uvijek je "žensko područje" (83 posto). No utvrđivanje stvarnog broja djelatnika u tom zvanju i na tim poslovima problematično je jer, kako prethodni zakon nije regulirao zvanje muzejskog pedagoga, većina stručnjaka koji u muzejima rade na poslovima edukacije ima zvanje kustosa, a kustosi često, uz vođenje zbirke, obavljaju još i posao pedagoga.

Sličan problem postoji i sa zvanjem dokumentarista jer postoje stručnjaci sa zvanjem kustosa koji rade poslove dokumentarista. U hrvatskim muzejima u zvanju dokumentarista nema nijednog muškarca.

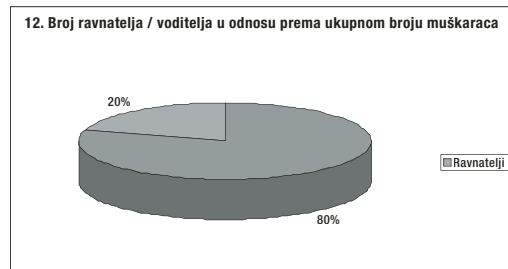
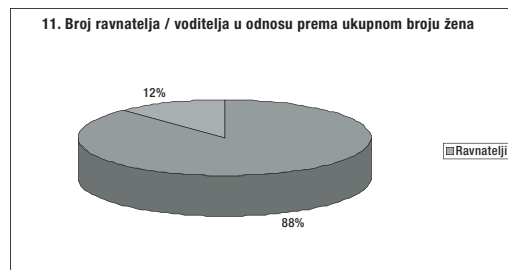
U muzejima žene prevladavaju i u bibliotekarskim i knjižničarskim zvanjima sa 92-postotnom zastupljenošću. Iako su informatičari u hrvatskim muzejima malobrojni (ukupno ih je 7), i tu su žene brojnije upravo u onom omjeru koji vrijedi za cjelokupnu djelatnost.

Pojam ravnatelj odnosi se na osobu koja je ravnatelj ustanove kao samostalne pravne osobe, dok se pojam

voditelj odnosi na osobu koja vodi ustanovu koja se nalazi u sastavu neke veće ustanove ili druge pravne osobe. To je čest slučaj kod Pučkih učilišta i sličnih institucija, gdje ravnatelj institucije često nije stručna osoba koja radi u muzeju ili ga vodi, nego postoji određena stručna osoba koja je zadužena za upravljanje muzejom unutar te veće institucije. Vodeći se stručnim kriterijem, u takvim slučajevima uzeli smo u razmatranje voditelje institucije.

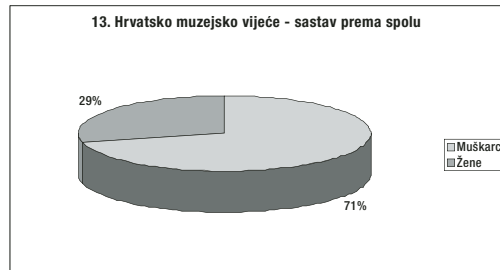
Kod ravnatelja muzejskih ustanova stanje je obratno proporcionalno ukupnoj zastupljenosti po spolovima. U ukupnom broju ravnatelja žene su zastupljene sa 43 posto, a muškarci sa 57 posto. Ovdje valja ukazati na poseban problem, koji nije povezan sa zastupljenošću prema spolovima, a taj je da 15 ustanova nema odgovornu stručnu osobu ili općenito stručnu osobu, tako da je i status takvih institucija kao muzeja upitan.

Broj muškaraca na rukovodećim mjestima u muzejima veći je od broja žena i u apsolutnom i u relativnom smislu: od ukupnog broja 20 posto muškaraca su ravnatelji ili voditelji muzeja, dok je samo 12 posto žena na tom položaju. Tom činjenicom muzeji se ne izdvajaju od ostalih djelatnosti.

O tome da, kada je o visini položaja riječ, a time i moći koja im je na raspolaganju, ipak muškarci vladaju muzejskom strukom, govori i sastav Hrvatskog muzejskog vijeća koje djeluje pri Ministarstvu kulture u funkciji "savjetodavnog tijela za obavljanje stručnih i drugih poslova muzejske djelatnosti"⁷, a koje "razmatra stanje u muzejskoj djelatnosti u Republici Hrvatskoj, predlaže mjere za poticanje njezinog razvitka i unaprjeđivanja..."⁸. Hrvatsko muzejsko vijeće čine predsjednik i šest članova. Predsjednik je muškarac, a od šest članova Vijeća dvije su žene.

Mjesto Hrvatske, prema statističkim izvještajima UN-a,

odgovara njezinom regionalnom položaju i stupnju razvoja — srednje razvijena zemlja u skupini razvijenih zemalja (kojoj pripadaju europske zemlje, Australija, SAD, Kanada, Japan i Novi Zeland). Što je zemlja razvijenija veći broj žena radi u uslužnim djelatnostima. U muzejskoj djelatnosti u Hrvatskoj žene su zastupljenije za 13 posto više nego što su to u ukupnoj radnoj snazi u pravnim osobama u Hrvatskoj. No, postotak zastupljenosti žena u muzejima i ukupno u uslužnim djelatnostima (u odnosu prema ukupnom broju zaposlenih žena) otprilike je podjednak. Statistička slika hrvatskih muzealaca, u usporedbi s općim tendencijama, ne pokazuje neka značajnija odstupanja.

U povodu Međunarodnog dana žena 2001., Međunarodna organizacija rada objavila je izvještaj o statusu zaposlenih žena diljem svijeta.⁹ Prema tom izvještaju žene danas čine 40 posto globalne radne snage, no još uvijek ne zauzimaju visoko pozicionirana radna mjesta u onom omjeru u kojem su zastupljene u radnim organizacijama. Ni po kriteriju pozicioniranosti žena u hijerarhiji moći hrvatska muzejska scena ne odstupa od globalnog trenda. Neko buduće istraživanje trebalo bi uključiti komparativnu analizu s muzejskim zajednicama u drugim zemljama.

U Hrvatskoj su muškarci i žene za iste poslove jednako plaćeni. No, razmotrimo li statističke podatke o zastupljenosti žena u pojedinim djelatnostima u svjetlu najnovijih vladinih odluka o smanjenju osnovice plaća javnim i državnim službenicima, uočiti ćemo da će smanjenje plaća, uz republičke kulturne ustanove, najviše zahvatiti upravo one djelatnosti u kojima su žene najbrojnije: zdravstvo sa 78 posto žena (i osobito velikim brojem onih sa srednjom stručnom spremom) i obrazovanje sa 74 posto žena. Pitanje je, kada bi u tim djelatnostima radio veći broj muškaraca, a u vladi bio veći broj žena, bi li i vladina odluka bila drukčija?

⁷ Zakon o muzejima, Narodne novine, 142 (1998.), str. 3546.

⁸ *ibid.*

⁹ <http://www.klik.hr> (preuzeto iz časopisa Zaposlena žena)

